

เซทสึบุน

(ตอนที่ 1)

ดร.ณรงค์ศักดิ์ พิษณพิศุทธิ์

หลัง จากหยุดปีใหม่มาก็กลับมาสู่สนามการเรียนต่อสักพักใหญ่จนจวนจะปลายเดือนมกราคม ภาควิชาที่ผู้เขียนเรียนอยู่จึงจะจัดงานปีใหม่ (Shinnenkai: 新年会) แบบล่าช้า (มาก) กันในห้องเรียนรวมของภาควิชา โดยเราตกลงกันว่า เนื่องจากเป็นหน้าหนาว เลยจะจัดเป็นงานเลี้ยงหม้อไฟ หรือ “นาเบปะ” กัน (ย่อมาจาก นาเบะ ปาร์ตี้ Nabepa (Nabe Paatii): 鍋バ(鍋パーティー) คนญี่ปุ่นนิยมกินหม้อไฟหรือนาเบะ เพราะจะทำให้ร่างกายอบอุ่น) ผู้เขียนรับหน้าที่ ออกไปซื้ออุปกรณ์ และวัตถุดิบในการจัดงานกับน้อง ป.ตรี ญี่ปุ่น 2 คน และเนื่องจากงานเลี้ยงปีใหม่ของเราล่าช้ามาจนเกือบปลายๆ เดือนมกราคมแล้ว ระหว่างเดินซื้อของผู้เขียนก็เหลือบไปเห็นหนุ่มขายถั่วมงคล “ฟูกูมาเมะ” (Fukumame: 福豆) ที่เอาไว้ใช้ในพิธีปาถั่ว “มาเมมาคิ” (Mame Maki: 豆まき) ในวันที่ “เซทสึบุน” ที่จะมีขึ้นในเดือน กุมภาพันธ์ ผู้เขียนหันไปถามน้องๆ ว่า “ที่บ้านทำพิธีปาถั่วในวันเซทสึบุนหรือเปล่า” น้องๆ ก็พากันตอบว่า “พ่อแม่จะจัดให้แต่ตอนผมเด็กๆ นะครับ พอโตมาแล้วก็ไม่ได้จัดเลย ไม่ได้กลับบ้านด้วย” ผู้เขียนรู้สึกเหมือนที่บ้านเราเลยที่พวกงานพิธีโบราณกำลังจะเลือนหายไปเรื่อยๆ เหมือนที่ผู้เขียนเคยไปเวียนเทียนในวันวิสาขบูชาที่ครอบครัวตอนเด็กๆ แต่พอโตขึ้นมาแล้วก็ไม่ค่อยได้มีโอกาสแบบนั้นอีก (เศร้า) จากนั้นผู้เขียนก็ถามน้องๆ ต่อไปว่า “แล้ววันเซทสึบุนมีความสำคัญอย่างไร มันคือวันไหนหรือ” น้องๆ พร้อมใจกันตอบอีกว่า “เหมือนว่ามันจะเป็นวันเริ่มของฤดูกาลใหม่ สำคัญยัง

ไงไม่รู้ รู้แต่เด็กๆ จะมีการปาถั่วในบ้าน แล้วก็กินถั่วกับเอโซมากิ แล้ววันไหนผมก็จำไม่ได้” ... (เอิ่ม พวกนายเป็นคนญี่ปุ่นนะ... พร้อมกลอกตามองบน (Jitome: ジト目) ล้อเล่นนะครับ เพราะคงเหมือนกับเราที่พอโตขึ้นก็ไม่ค่อยได้ทำตามประเพณีโบราณกันเท่าไร) น้องๆ “ไม่รู้ละเอ๊ย แต่มันไปสะกิดต่อมอยากรู้ของผู้เขียนเข้า จึงทำให้ผู้เขียนอยากรู้เรื่องราวของ วันเซทสึบุน ของญี่ปุ่นอย่างละเอียดสักหน่อย เรามาทำความรู้จักกับวันเซทสึบุนกันไปพร้อมๆ กันนะครับ

เพื่อนๆ บางคนอาจจะเคยเห็นกิจกรรมการปาถั่วของคนญี่ปุ่นตามรูปมาก่อนหรือเปล่าครับ ที่มีผู้ใหญ่ ใส่หน้ากากยักษ์ แล้วเด็กๆ ก็จะเอาถั่วมาใส่ปากกิจกรรมปาถั่วแบบนี้แหละที่พวกน้องๆ บอกว่า เคยทำในครอบครัวตอนเด็กๆ ในวันที่เรียกว่าเซทสึบุน (Setsubun: 節分) แล้วเซทสึบุนคืออะไรสำคัญอย่างไร ขว้างถั่วกันไปทำไม ไปหาคำตอบกันครับ

ก่อนอื่นเรามาทำความรู้จักกับคำว่า เซทสึบุน กันครับ เซทสึบุน มาจากคำว่า ฤดูกาลหรือคิเซทสึ (Kisetsue: 季節) กับคำว่า แบ่งหรือวาเครุ (Wakeru: 分ける) พอแยกแล้วตัดมาเฉพาะอักษรจีนตัว เซทสึ ของคิเซทสึ กับตัวอักษรจีน ของวาเครุ รวมกันจะอ่านออกเสียงตามเสียงอ่านแบบจีนว่า เซทสึบุน แปลว่า “แบ่งฤดูกาล” หรือที่คนญี่ปุ่นเอามาใช้ในความหมายว่า “วันแบ่งฤดูกาลใหม่” นั่นเอง สมัยก่อนประเทศญี่ปุ่นที่มี 4 ฤดูจะมีเซทสึบุนอยู่ 4 ครั้งต่อปี คือ เซทสึบุนของ ฤดูใบไม้ผลิ (Risshun: 立春) ฤดูร้อน (Rikka: 立夏)

ฤดูใบไม้ร่วง (Risshuu: 立秋) และฤดูหนาว (Rittou: 立冬) คนญี่ปุ่นถือว่าการเปลี่ยนฤดูเป็นการเริ่มต้นของสิ่งใหม่ๆ และการสิ้นสุดของสิ่งที่ผ่านมา คนญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญกับรอยต่อของฤดูกาลเหล่านี้มาก ส่วนการแบ่งฤดูกาลทั้งสี่ของญี่ปุ่น คนญี่ปุ่นถือว่าฤดูใบไม้ผลิเป็นการเริ่มต้นปีใหม่มาแต่โบราณกาล จึงให้ความสำคัญกับเทศกาลของฤดูใบไม้ผลิมากที่สุด

ในยุคเฮอัน (Hei-an Jidai: 平安時代 (794-1185) เป็นยุคซึ่งตระกูลฟูจิวาระมีบทบาทในการปกครอง มีจักรพรรดิเป็นหุ่นเชิด มีราชธานีอยู่ที่เกียวโต และศิลปวัฒนธรรมทั้งหลายเจริญถึงขีดสุด) มีการนำแนวความคิดในการปิดป่าสิ่งชั่วร้ายในคืนวันขึ้นปีใหม่ (Oomisoka: 大晦日) จาก ประเทศจีนมา เรียกว่า พิธีซุยนะ (Tsuina: 追儺) โดยให้ โหระ (หมอมผี, ผู้วิเศษ) หรือ อมเมียวจิ (Onmyouji: 陰陽師) ทำพิธีในวังหลวง และในช่วงตั้งแต่สมัยมุโรมาจิ (Muromachi Jidai: 室町時代 (1336-1573) เป็นสมัยที่เกี่ยวข้องโตกลับมาเป็นราชธานีภายใต้อำนาจของโชกุนอาชิกางะ เป็นสมัยที่การค้ากับต่างประเทศ รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ของญี่ปุ่นเฟื่องฟู การชงชาหรือการจัดดอกไม้แบบญี่ปุ่นก็เริ่มต้นในสมัยนี้) เป็นต้นมา พิธีการปิดป่าสิ่งชั่วร้ายในคืนวันขึ้นปีใหม่นี้ก็ได้แพร่หลายมาสู่ชาวเมืองธรรมดาทำกันในบ้านเรือนทั่วไป โดยปรับมาเป็นการไปรอยหรือปาถั่วเหลืองเพื่อขับไล่ยักษ์ที่เป็นตัวแทนของสิ่งชั่วร้ายออกจากบ้าน และเมื่อพิธีปิดป่าสิ่ง

ชั่วร้ายในวันเซทสึบุนของฤดูใบไม้ผลินี้เริ่มแพร่หลายต่อๆ กันไป จนในที่สุดเมื่อพูดถึงเซทสึบุนคนญี่ปุ่นก็จะถือว่าเป็นวันแบ่งฤดูกาลใหม่ของฤดูใบไม้ผลิเพียงฤดูเดียว ซึ่งวันเซทสึบุนส่วนใหญ่จะตรงกับวันที่ 3 กุมภาพันธ์ (แต่จะไม่ตรงกันทุกปี ว่ากันว่าจะขึ้นอยู่กับการทำมุมของโลกกับดวงอาทิตย์ โดยจะเป็น วันเซทสึบุนในวันที่พระอาทิตย์ทำมุม 315 องศา...เอ่อ แล้วเขาวัดกันยังไงนี่อ (ฮา) ...เช่น ในปี 2021 วันเซทสึบุนจะเปลี่ยนไปเป็นวันที่ 4 กุมภาพันธ์แทน)

เราทำความรู้จักกับที่มาของวันเซทสึบุนกันไปแล้ว ในตอนหน้าเราจะมาทำความรู้จักกับกิจกรรมต่างๆ ในวัน เซทสึบุนรวมถึงการปาถั่วใส่ยักษ์ที่เกริ่นไปในตอนต้นกันครับ

ภาพประกอบจาก

www.thaisch.com

www.marumura.com